

POMEN SLOVENSKE ZDRAVSTVENE TERMINOLOGIJE

Izražanje, ustno in zlasti pisno, mora biti natančno, nedvoumno, pravilno, lepo, skladno z duhom slovenščine, pa tudi z našo zdravstveno tradicijo in z mednarodnimi trendi. To še zlasti velja za strokovna in znanstvena besedila. Zato je treba poznati uveljavljene strokovne izraze. Poleg Slovarja slovenskega knjižnega jezika (Ljubljana: DZS, 1970–1991) in Slovenskega pravopisa (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001) je priporočljivo uporabljati tudi Pravopis medicinskih izrazov (Ljubljana: Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1997) in nedavno izdani Slovenski medicinski slovar (Ljubljana: Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2002).

Med več kot 6000 jeziki, ki jih danes govore po vsem svetu, je slovenščina po številu govorcev med manjšimi. Nekateri jeziki so ogroženi in jim grozi izumrtje. Pri vseh jezikih pa je mogoče opaziti izposojanje besed iz drugih jezikov, pri čemer jezik izposojevalec tujo besedo prilagodi svojemu jeziku. Dandanes prevzemajo mnogi jeziki besede zlasti iz angleščine, ki sama že dolgo brez zadržkov sprejema tuje besede. Po drugi strani pa številni jeziki zavračajo sprejemanje besed iz tujih jezikov, zlasti iz angleščine, ker vidijo v tem grožnjo svoji jezikovni čistosti in imajo to za jezikovni imperializem. Izvor in razvoj jezikov je lepo prikazan v Atlasu jezikov (B. Comrie, S. Mattheus, M. Polinsky, Ljubljana: DZS, 1999).

Poseben položaj med tujimi jeziki zavzema klasična latinščina in posredno prek latinščine tudi klasična grščina, zlasti še v medicini in zdravstvu. Dolgo časa je bila namreč latinščina »lingua franca« ali jezik mednarodnega sporazumevanja. Takrat so se vgradili v strokovno besedišče medicine (pa tudi nekaterih drugih znanstvenih ved) latinski in latinizirani grški strokovni izrazi. Tako je mednarodno sprejeta terminologija v anatomiji, mikrobiologiji, patologiji, farmakologiji in še nekaterih znanstvenih vedah v latinščini. Vse zahodne kulture so prevzele svoje termine v teh strokah iz latinščine in jih prilagodile svojim jezikom, tudi slovenska. To prav gotovo ne ogroža narodove samobitnosti, prispeva pa k lažjemu sporazumevanju med narodi. Navedimo nekaj primerov v preglednici!

Preglednica. Primerjava latinskih, poslovenjenih latinskih in slovenskih izrazov.

latinsko	poslovenjeno latinsko	Slovensko
femur -oris	femur -ja	stegenica
Corynebacterium diphtheriae	korinebakterija difterije	bacil davice
carcinoma hepatis	karcinom jeter	rak jeter
Pini pumilionis aetheroleum	-	olje borovih iglic

S pojavljanjem novih pojmov v znanosti nastajajo tudi novi termini. Ker je danes velika večina znanstvenih objav v angleščini, se največkrat pojavijo novi termini v angleščini. Nekritično sprejemanje novih angleških terminov bi bilo nedopustno. Če pa take nove termine lahko izvedemo iz latin-

ščine ali latinizirane grščine, je to samo nadaljevanje pozitivne tradicije v tvorjenju strokovne terminologije.

Angleški *stress* je sicer ostal v vseh evropskih jezikih in ga po slovensko zapišemo *stres*. Angleški *clearance* pa že dolgo slovenimo z *izčistek*. Na drugi strani pa angleško besedo *mutation* lahko izvedemo iz latinske *mutatio*, kar nam dovoljuje uporabo slovenske besede *mutacija*.

Razumljivo je, da poleg slovenskih lahko pregibamo tudi poslovenjene latinske. Latinske besede lahko neposredno uporabljamo le v imenovalniku ali tožilniku, v drugih sklopih pa jih uvedemo s slovensko napovedno besedo v ustreznem sklonu, npr. »v kužnini nismo našli bakterij vrste *Streptococcus pyogenes*«.

Poseben položaj v zdravstveni stroki in medicini imajo krajšave. Njihova uporaba pomeni gospodarnejšo uporabo časa v govoru in prostora v tiskanih dokumentih. Velja pravilo, da je treba ob prvem zapisu krajšave v dokumentu pomen krajšave pojasniti, največkrat tako, da jo razvezemo; če je razvezava v tujem jeziku, ponudimo tudi prevod v slovenščini. Nato pa v istem dokumentu dosledno uporabljamo le vpeljana krajšavo. Nobenega smisla pa nima, da bi mednarodno sprejete in tudi pri nas uveljavljene krajšave nadomestili s krajšavami iz slovenskih besed. Nekatero krajšavo imamo že za navadne slovenske besede. Tako uporabljamo besedo *laser*, ki jo tudi po slovensko izgovarjamo, čeprav je nastala kot angleška krajšava (*light amplification by stimulated emission of radiation*). Po slovensko izgovarjamo tudi npr. krajšavo *aids* (akvirirani imunski deficitni sindrom); ne soglašamo s predlogom, da bi to krajšavo nadomestili z novo slovensko kratico *spin* (sindrom prirojene imunske nezadostnosti), ker je ta beseda že zasedena z drugim pomenom. Prav tako že mednarodno uveljavljene krajšave *DNA* (deoxyribonucleic acid = deoksiribonukleinska kislina) ne slovenimo z *DNK*. Saj tudi nikomur ne bi prišlo na misel, da bi slovenil krajšavo *ACTH* (adrenocorticotropic hormone = adrenokortikotropni hormon).

Pri izimenskih (eponimskih) izrazih se ravnamo po načelih, ki smo jih sprejeli leta 1997 na posvetu v okviru Slovenske matice. Osnovno načelo je, da zapisujemo strokovne izraze, ki pomenijo nekakšno intelektualno lastnino, tako, da je razvidno ime avtorja, in to z veliko začetnico, npr. *Gerbac-Morgagni-Adams-Stokesov sindrom*. Če bi eponimski priimek zvenel okorno, ga nadomestimo s predlogom *po* in lastnim imenom v mestniku, npr. *barvanje po Giemsi*, pri ženskah pa dodamo še krstno ime, npr. *test po Virginiji Apgar*. Pri eponimskih pridevnikih na *-ski* ga pišemo z malo začetnico, npr. *dopplerska ehosonografija*. Prav tako pišemo z malo začetnico izpeljanke iz zemljepisnih imen, npr. *lymska borelioza*. Malo začetnico uporabljamo tudi pri enobesednih eponimskih terminih, vendar pri tem zapisujemo avtorjevo ime izvorno, npr. *addisonizem*, *ehrlitchioza*, *pasteurela*. V učbenikih je priporočljivo prvič v oglasem oklepaju napisati izgovarjavo v najbližjem fonetičnem zapisu, npr. *pasteurela* [izgovori pasterela]. Če se je pri eponimskih izrazih v splošni rabi zabrisalo ali celo pozabilo lastno ime v njih, jih zapisujemo fonetično, npr. *pasterizacija*. Priznajmo, da meja med zgornjima dvema načeloma, tj. med ohra-

nitvijo izvirne podobe lastnega imena in fonetiziranjem epinimskega izraza, ni ostra. Tudi zato, ker je jezik živa stvar, ki se razvija, razvoja ne kaže niti prehitevati niti zavirati, treba ga je le aktivno spremljati. Zato so v nekaterih primerih možne dvojnice. Počakajmo, kako bo odločila prevladujoča raba! Obenem zavračamo očitek, da gre pri tem za moderno dežmanstvo.

Pri pisanju in v govoru upoštevamo tudi, ali gre za komunikacijo zdravstvenih delavcev med seboj ali pa za pogovor s pacienti in javnostjo. Pri strokovnem komuniciranju in zlasti v znanstvenem sporočanju moramo doseči predvsem čim

večjo natančnost in nedvoumnost, pri poljudnem pa je poudarek na razumljivosti in nazornosti, pri čemer večinoma niso potrebne velike nadržbnosti. Zato v slednjem primeru večinoma shajamo z domačimi, slovenskimi strokovnimi izrazi. Če pa moramo uporabiti manj znano strokovno besedo tuje ga izvora, jo moramo prvič razložiti.

Vsak izobraženec je odgovoren za jezikovno kulturo svoje stroke. Materinščina naj tudi kot uporabno orodje za moderno sporazumevanje ostaja dragocena kulturna dediščina.

Miroslav Kališnik

SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR

2003

MEDICINSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI

bo v sodelovanju z

**INŠTITUTOM ZA SLOVENSKI JEZIK ZRC SAZU
IN SLOVENSKO ZDRAVNIŠKO ZBORNICO**

letos izdala

SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR

v katerem bo na okrog 1000 straneh formata A4 obdelanih okrog 75.000 strokovnih izrazov
s področja biomedicinskih in sorodnih ved

UREDNIŠTVO:

M. Kališnik, P. Jezeršek, B. Klun, D. Sket, D. Sever-Jurca, C. Tavzes
z okrog 140 uredniki, pisci, svetovalci in drugimi sodelavci

RECENZENTA:

T. Korošec, A. Krbavčič

CENA DO IZIDA: 23.000 SIT (ali 4 obroki po 6.000 SIT)

PO IZIDU 27.000 SIT (ALI 4 OBROKI PO 7.000 SIT)

<http://www.kclj.si/>, **nknfz018/**

SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR – kratka predstavitev

Delo za SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR se je začelo pred 24 leti pod delovnim imenom Medicinski terminološki slovar. Pisci in strokovni svetovalci so večinoma učitelji Medicinske fakultete v Ljubljani, jezikovni svetovalci so z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU ter z Univerze v Ljubljani, tehnični uredniki pa praviloma študenti Medicinske fakultete v Ljubljani; vseh sodelavcev skupaj je prek 140. Slovar je izrazito skupinsko delo, vendar ožje uredništvo po načelu hierarhičnosti prevzema končno odgovornost za njegovo pravilnost. Uredniki slovarja se zavedajo, da je jezik živ organizem, kar velja tudi za strokovni in znanstveni jezik. Vendar so si prizadevali, da v večini primerov, kjer praksa ponuja več možnih terminov, izberejo tiste, ki so videti najprimernejši, da bi bilo izražanje natančno, nedvoumno, lepo in skladno z duhom slovenščine, pa tudi z medicinsko tradicijo in mednarodnimi trendi.

Slovar obdeluje okrog 75.000 terminov na okrog 1000 straneh velikega formata. Vključuje biomedicinsko pomembne termine v slovenščini, poslovenjeno zapisane latinske in latinizirane grške termine, izvorno zapisane latinske in latinizirane grške termine, ki se uporabljajo za pisanje diagnoz in terapije, zdravilne učinkovine, zdravilne in strupene rastline in živali, nekaj rekov v latinščini, poslovenjeno zapisane ali citatne udomačene termine iz živih tujih jezikov, odsvetovane žargonske,

NAROČILNICA

ZA SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR (SmedS)

Ime: _____ Priimek: _____

ali Podjetje / Ustanova: _____

Davčna št. (podjetja ali ustanove): _____

Poštna številka: _____ Kraj: _____

Ulica/naselje in h. št.: _____ Telefon: _____

E-naslov: _____

Naročam _____ izvod/ov SmedS

Račun bom poravnal(a) v: 1 obroku (23.000 SIT) 4 obrokih po 6.000 SIT (*prosimo, obkrožite*)

Podpis: _____ Datum: _____

nestrokovne, starinske in poljudne izraze skupaj s priporočenimi ustreznimi strokovnimi izrazi, odsvetovane termine iz živih tujih jezikov skupaj s priporočenimi slovenskimi, začetne ali končne dele sestavljenih besed, udomačene in mednarodno sprejete krajšave, osebnosti iz svetovne zgodovine medicine do danes in domače osebnosti iz zgodovine medicine do konca druge svetovne vojne ter imena iz eponimskih terminov. Slovar ponuja pravilne slovenske izraze namesto vdirajočih angloameriških, kar je pomembno tudi s stališča narodne samobitnosti.

Vsak pojem, zveza ali citat je razložen z uporabo splošno znanih slovenskih besed, če pa so v razlagi uporabljeni strokovni izrazi, so ti obvezno razloženi na ustreznem mestu abecede. Razložene so tudi vse besede, ki so sestavine stalnih zvez, vključno s slovenskimi besedami. Vsak pojem je razložen enkrat; če je za en pojem več sinonimov, je razložen le en sinonim, drugi pa kažejo nanj. Ta nadrejenost sinonimov je pomembna le zaradi gospodarnosti s prostorom in ne pomeni priporočila ali odsvetovanja rabe drugih sinonimov. Notranji usklajenosti slovarja je bilo posvečeno mnogo pozornosti in menimo, da je tudi to ena izmed kvalitét slovarja.

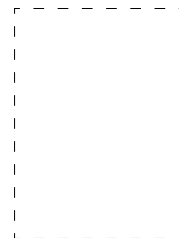
Zgled:

difterija -e ž	→	dávica -e ž	←	diphtheria -ae <diftêria> ž
		<p>nalezljiva bolezen, ki jo povzroča bacil <i>Corynebacterium diphtheriae</i> in za katero so značilne pseudomembranske obloge predvsem v žrelu, sapniku in nosu; <i>sin.</i> difterija, diphtheria: ~ grla, ~ oči, ~ žrela, faringealna ~ kožna ~ razjede kože, z dvignjenimi robovi, ki včasih segajo do mišičja in so pokrite z belkastimi oblogami</p>		
<p><i>Corynebacterium</i> [korínebaktêrium] rod različno patogenih, grampozitivnih, nesporogenih, negibnih, ravnih ali redko ukrivljenih bakterij</p>		<p>Löffler, Friedrich August Johannes [léfler frídrih áugust johánes] (1852–1915) nemški mikrobiolog</p>		
<p><i>Corynebacterium diphtheriae</i> [korínebaktêrium diftêrie] vrsta korinebakterij, ki povzročajo davico; <i>sin.</i> Löfflerjev (F.A.J.) bacil</p>		<p>Löfflerjev -a -o [léflerjev]: ~ (F.A.J.) bacil korínebaktêrija -e ž bacil iz rodu <i>Corynebacterium</i></p>		

Vljudno vabljeni k naročilu

Prosimo, izpolnite, odrežite in odpošljite spodnjo naročilnico (lahko tudi po faksu na št. **01 / 543 77 01**).

Naročilo s podatki, kot jih zahteva naročilnica, lahko pošljete tudi na e-naslov **tone.zakelj@kclj.si**

TONE ŽAKELJ, TEHN. URED.
SLOVENSKI MEDICINSKI SLOVAR

MEDICINSKA FAKULTETA V LJUBLJANI
VRAZOV TRG 2

1000 LJUBLJANA